

5.

KULTURNA BAŠTINA OBROVAČKOG KRAJA

Marina Jurjević

UDK: 930.85(497.5 Obrovac)

Sažetak: Namjera rada je sudionike projekta *Janković Castle: Historic Site, Generating Sustainable Development of the Ravni kotari Region (Kula Jankovića: spomenik kulture, pokretač održivog razvoja Ravni kotara)* upoznati s povijesnim razvojem grada Obrovca i šire okolice (uz proveden obilazak ostataka utvrde knezova Kurjakovića u Obrovcu i Manastira Krupa u Krupi) te tradicijskim načinom života stanovnika u ruralnim sredinama obrovačkog kraja. Rad je bio u praksi povezan sa samim organiziranim vodstvom kroz stalni postav etnografske zbirke Zavičajnog muzeja Pučkog otvorenog učilišta Obrovac.

Ključne riječi: Obrovac, srednji vijek, kulturna baština

---

1. Uvod

Područje koje danas administrativno pripada gradu Obrovcu¹ obuhvaća sjeverozapadni dio krške zaravni Bukovica. Zbog povoljnog prirodnog smještaja, blizine Karinskog i Novigradskog mora i rijeke Zrmanje tragove naseljenosti ovog područja možemo pratiti od kasnog brončanog doba (Batović 1981:25; 2002:633-644, 667, 671, 676-678, 782; Jurjević, Čondić 2013:5) do danas. Većina evidentiranih lokaliteta datira se u razdoblje željeznog doba i kasnog srednjeg i novog vijeka. Iako je na promatranom području evidentiran velik broj kulturnih spomenika, glavni problem prilikom njihove kronologije predstavlja slaba istraženost. Za potrebe ovog rada obrađeni su pojedini lokaliteti po naseljima koji su pristupačni (pješke, automobilom ili brodom), uređeni i turistički atraktivni.²

---

¹ Teritorijalnom podjelom Republike Hrvatske od 17. siječnja 1997. godine (*Zakon o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj*, NN 10/97) ukinuta je Općina Obrovac iz koje nastaju dva administrativna područja: Grad Obrovac i Općina Jasenice. Administrativno, novim ustrojtstvom, gradu Obrovcu pripadaju sljedeća naselja: Obrovac, Kruševo, Gornji Karin, Bilišane, Bogatnik, Golubić, Kaštel Žegarski, Nadvoda, Komazeci, Krupa, Muškovići i Zelenograd.

² Lokaliteti obrađeni u ovom radu, obrađeni su i u sklopu sljedećih publikacija: Predovan, Ćurković i Jurjević 2010; Predovan, Jurjević i Ćurković 2013. (vidi više u popisu literature na kraju rada).

2. Povijesni pregled

Grad Obrovac razvio se na sjecištu glavnih prirodnih putova koji su od prapovijesnih razdoblja povezivali sjevernu Dalmaciju s unutrašnjosti Hrvatske. Prvi tragovi materijalne kulture s područja današnjeg naselja, evidentirani na lokalitetu Gradina koji se smjestio na brežuljku iznad grada, datiraju u željezno doba (Batović 2004:856). Podatci o naselju tijekom rimskog razdoblja (Colnago i Kiel 1905:48-50; 2008:137-138; Miletić 2004:17; Čač 2007:47-48, 51) i ranog srednjeg vijeka malobrojni su i uglavnom se odnose na slučajne nalaze³ (Belošević 1980:66; 2007:506, 543). Zahvaljujući povoljnom prirodno-geografskom položaju i plovnosti rijeke Zrmanje do Obrovca do punog procvata naselja dolazi tijekom srednjeg vijeka kada Obrovac postaje jedno od najvažnijih prometnih i trgovačkih središta šireg područja. O važnosti naselja govori podatak da je od sredine 14. do sredine 19. stoljeća Obrovac bio najvažnija luka za skladištenje i izvoz paške soli prema srednjovjekovnoj Hrvatskoj i Bosni, ali i trgovište u kojem su trgovali trgovci s jadranskih otoka, iz Like, središnje Hrvatske, Bosne i Venecije (Peričić 1979:213-231; 2001:78-82). Važnost Obrovca kao trgovišta raste izgradnjom i puštanjem u promet ceste Obrovac – Mali Alan – Sv. Rok 1832. godine čime se nametnula potreba lokalne uprave za osnivanjem sajma u Obrovcu na kojem bi se mogla prodavati i mijenjati roba pristigla iz svih krajeva Hrvatske. Nakon brojnih pokušaja, za vrijeme austrijske vladavine, car dekretom od 12. ožujka 1842. godine Obrovcu daje ekskluzivno pravo održavanja sajamskih dana dvanaest dana godišnje. U cilju jačanja gospodarstva, krajem 19. stoljeća sajam se održavao dva puta tjedno. Običaj sajamskih dana u Obrovcu održao se do danas (Peričić 1979:224, 227-228).

3. Tvrđava Kurjakovića, Obrovac

Današnji grad Obrovac razvilo se kao *suburbum* srednjovjekovne tvrđave smještene na brežuljku iznad grada na lijevoj obali rijeke Zrmanje. Prema pojedinim povijesnim izvorima tvrđava se već od 1182. godine⁴ (Zlatović 1895:138-139) pa do pada Obrovca u ruke Turaka 1527. godine, nalazila u posjedu knezova Krbavskih, u čijem se vlasništvu, uz Obrovac, nalazilo niz posjeda na području Like, Krbave i sjeverne Dalmacije (Colnago 1928:127). Tijekom srednjeg vijeka tvrđava je u nekoliko navrata pljačkana i paljena (Traljić 1974:265) što je uvjetovalo različite popravke i dograđivanja. Iz povijesnih je izvora poznato da, Turci nakon zauzimanja Obrovca 1527. godine, obnavljaju i pojačavaju gradske utvrde (Traljić 1974:261-264). Na veduti Obrovca s kraja 17. stoljeća tvrđava ima oblik kvadrata s četiri kule na uglovima. Ispod tvrđave se nalazilo podgrađe s oko tridesetak kuća (Marković 2001:459; Predovan, Ćurković i Jurjević 2010:128; Predovan, Jurjević i Ćurković 2013:138, 140).

Tvrđava mijenja izgled za vrijeme mletačke uprave. Prema tlocrtu kojeg donosi J. Colnago, sastojala se od dvora Kurjakovića i velikog dvorišta opasnih masivnim bedemom. Dvor je s unutarnje strane imao oblik četverokuta dok je s vanjske strane imao karakter

³ Belošević, 1980, 66, Tab. LVI, 2; 2007, 506, 543, Karta 1.

⁴ U radu S. Zlatovića navedeno je nekoliko opaski uredništva časopisa o godini kada Obrovac dolazi u posjed knezova Kurjakovića; Zlatović, 1895, 139, bilj. 1. i 2.

masivne kule. Na ulazu u dvorište stajala je četvrtasta kula dok se unutar nalazila cisterna za skupljanje vode. Ispod tvrđave se formiralo podgrađe prema kojem su stajale dvije masivne polukule koje su imale karakter istaknutih bastiona (Colnago 1928:131-132; Marković 2001:459; Predovan et al. 2010:128; Predovan et al. 2013:138, 140).

4. Crkva sv. Josipa, Obrovac

Župna crkva sv. Josipa srednjovjekovna je građevina iz 15. stoljeća. Crkva je u potpunosti obnovljena u baroknom stilu 1794. godine o čemu svjedoči natpis iznad portala na pročelju (Bianchi 1879:299; Predovan et al. 2010:132; Predovan et al. 2013:144). Crkva je jednobrodna građevina s pravokutnom apsidom na istočnoj strani dok je na pročelju smješten kameni portal s istaknutom arhitravnim gredom. Iznad natpisa o obnovi crkve nalazi se profilirana rozeta. Bočni zidovi crkve raščlanjeni su s po dva barokna prozora oblika polumjeseca. Sjeverni zid je dodatno raščlanjen vratima do kojih se dolazi kamenim stubištem. Prozori oblika polumjeseca nalaze se i na bočnim stranama apside. Organski je na pročelju crkve dijelom vezan zvonik smješten u jugozapadnom uglu crkve (Predovan et al. 2010:132; Predovan et al. 2013:144).

Apsida je kamenom pregradom s dvojim vratima podijeljena u dva dijela. U stražnjem se dijelu nalazi sakristija dok prednji dio zauzima restaurirani glavni oltar posvećen sv. Josipu. Tijekom Domovinskog rata, 1991. godine, unutrašnjost crkve opljačkana je i zapaljena prilikom čega je uništen sav crkveni inventar i krovšte. Unutrašnjost crkve bila je bogato opremljena s dva drvena kora, tri kamena oltara posvećena sv. Josipu, sv. Anti Padovanskom i Maloj Gospi (Bianchi 1879:299) i s dvije drvene barokne propovjedaonice simetrično postavljene na uglovima zidne stijene koja dijeli apsidu od naosa (Predovan et al. 2010:132; Predovan et al. 2013:144).

5. Crkva sv. Trojice, Obrovac

Crkva sv. Trojice središte je parohije Obrovac. Na mjestu današnje nalazila se jednobrodna crkva s grobljem sagrađena 1756. godine. Godine 1834. dolazi do rušenja prvotne crkve i gradnje veće koja konačan izgled dobiva krajem 19. stoljeća. Crkva je posvećena 1906. godine u čast silaska Duha Svetoga (Predovan et al. 2010:134; Predovan et al. 2013:146).

Crkva sv. Trojice jednobrodna je građevina s polukružnom apsidom na istočnoj strani. U apsidi smješten je oltarni prostor koji je uzdignut i od središnjeg dijela odvojen drvenim ikonostasom na kojem je u dva nivoa prikazano 11 ikona od čega četiri prestone. Ikonostas je rađen u duhu bečkog akademizma. Crkva posjeduje zbirku od ukupno 47 ikona nastalih u razdoblju od 17. do 20. stoljeća.⁵ Oltarni prostor prekriven je polukalotom izvedenoj na drvenoj konstrukciji, na čijoj žbuci je oslikano nebo sa zvijezdama (Predovan et al. 2010:134; Predovan et al. 2013:146).

⁵ Zbirka ikona crkve sv. Trojice nalazi se na Listi zaštićene kulturne baštine pri Ministarstvu kulture Republike Hrvatske pod oznakom RST-319; <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=137806644>; <http://hvm.mdc.hr/zbirka-ikona-pravoslavne-crkve-sv.-trojice,122/hr/crkvene-zbirke/> (pristup 2. 6. 2014.).

6. Benediktinski samostan sv. Jurja Koprivskog, Obrovac

U dostupnoj se literaturi javljaju oprečna stajališta o vremenu osnutka, smještaju i posjedima koji su se nalazili pod samostanom sv. Jurja Koprivskog (Bianchi 1879:269-270, 300-301; Ostojić 1964:104-107). Iz izvora je poznato da je samostan imao posjede na području Ravnih kotara, jedan u današnjem ražanačkom polju pod nazivom Opatija, a drugi u Kuli Atlagić (Anzulović 1991:73-80). Ostatci nekadašnjeg benediktinskog samostana ubiciraju se na prostor današnjeg gradskog groblja, nizvodno od Obrovca, uz desnu obalu rijeke Zrmanje gdje su vidljivi ostatci zidova (Bianchi 1879:300; Ostojić 1964:106; Predovan et al. 2013:148).

7. Cvijina gradina, Kruševo

Arheološki lokalitet Cvijina gradina je liburnsko-rimsko naselje smješteno na dominantnoj koti od 356 m/nv u središtu mjesta Kruševa. Uz smještaj naselja na dominantnom položaju, glavnu ulogu u razvoju tijekom željeznog doba odigrala je prirodna konfiguracija terena, odnosno litice visine oko 20 m sa sjeverne i sjeverozapadne strane koje su činile prirodnu zaštitu naselja od neprijatelja. S jugoistočne i sjeveroistočne strane naselje je bilo opasano bedemima. Glavni ulaz u naselje nalazilo se na jugoistočnoj strani (Colnago i Keil 1905:31-34; 2008:125-126; Jurjević i Čondić 2013:12-17; Predovan et al. 2013:152).

Tijekom rimskog razdoblja naselje dobiva izgled manjeg urbanog središta s pristupnim cestama, bedemom, gradskim komunikacijama, forumom, hramom, kupališnim kompleksom te nekropolom na istočnoj i jugoistočnoj padini gradine. Dio urbanog tkiva grada istražen je tijekom arheoloških istraživanja zapadnog i južnog dijela naselja početkom 20. stoljeća tijekom kojih je istražen hram, kupališni kompleks (terme) i dio građevinskog kompleksa s pripadajućim ulicama iz rimskog razdoblja (Colnago i Keil 1905:34-50; 2008:125-137; Jurjević i Čondić 2013:18-23; Predovan et al. 2013:152).

Od 1999. godine na istočnom rubu platoa gradine provode se arheološka istraživanja u sklopu kojih je istraženo šest prostorija unutar manjeg građevinskog kompleksa, a koje najvjerojatnije predstavljaju sklop javnih i gospodarskih zgrada naselja. Uz istraživanja naseobinskog dijela istražen je i dio nekropole na jugoistočnoj padini gradine (Čondić 2006:299-300; 2007:73-81; 2007a:331-333; 2008:390-393; Čondić i Jurjević 2010; Jurjević i Čondić 2013:24-29; Predovan et al. 2013:152, 154).

8. Župna crkva sv. Jurja, Kruševo

Župna crkva sv. Jurja nalazi se u središtu sela Kruševo, sjeverno od mjesnog groblja i stare crkve sv. Jurja. Točna godina izgradnje crkve nije poznata, no poznato je da je posvećena 1913. godine za vrijeme zadarskog nadbiskupa Vinka Pulišića. U literaturi se navodi da je crkva krajem 19. i tijekom 20. stoljeća više puta obnavljana. Početkom 20. stoljeća u crkvi su podignuti mramorni oltari (Bačić 1995:129, 134; Predovan et al. 2013:184) posvećeni sv. Jurju (sa svečevom slikom koju je 1868. godine izradio Ante Zuccaro), Bezgrješnom za-

ćeću i sv. Anti⁶, dok je oko crkve obzidano dvorište (Bačić 1995:129, 134; Predovan et al. 2013:184).

Tijekom Domovinskog rata crkva sv. Jurja do temelja je srušena (Prenda 1995:95). U poslijeratnom razdoblju je obnovljena. Crkva je danas jednobrodna građevina sa sakristijom. Uz crkvu je podignut zvonik s tri zvona (Predovan et al. 2013:184).

9. Crkva sv. Jurja na groblju, Kruševo

U središtu mjesta Kruševa, unutar mjesnog groblja, nalazi se stara crkva posvećena sv. Jurju. Crkva je orijentirana u pravcu sjeverozapad – jugoistok. Š. Bešlagić je na groblju uokolo crkve evidentirao veći broj srednjovjekovnih nadgrobnih stećaka i križeva od kojih su tri primjerka ukrašena (Bešlagić 1974:65).

Tijekom 2007. i 2008. godine unutar i uokolo crkve provedena su zaštitna arheološka istraživanja tijekom kojih su utvrđeni arhitektonski ostatci i pokretni arheološki nalazi koji se datiraju od željeznog doba do danas. Za vrijeme željeznog doba na prostoru crkve najvjerojatnije se nalazio grobni humak – tumul (Vučić 2010:100, 102; Predovan et al. 2013:186). Na navedenom se položaju u antici gradi objekt nepoznate namjene od kojeg su sačuvani ostatci dvaju zidova i podnice. U kasnoj se antici navedeni objekt ruši te se na njegovim ostacima gradi monumentalnija građevina koju karakterizira nekoliko faza izgradnje u vremenskom razdoblju od sredine 4. do 6. stoljeća (Vučić 2010:102-107; Predovan et al. 2013:186).

Na ostacima kasnoantičke građevine, tijekom ranog srednjeg vijeka gradi se crkvice kružna tlocrta s malom polukružnom apsidom na jugoistoku. Iako su zidovi rotunde sačuvani u temeljnoj stopi, na temelju analogija sa sličnim građevinama u Dalmaciji i analizom grobnih nalaza unutar i okolo crkve, J. Vučić izgradnju rotunde datira u 9. ili 10. stoljeće (Vučić 2010:108-111, 128; Predovan et al. 2013:186, 188). Navedena crkvice se tijekom osmanske okupacije mjesta Kruševa (1527. – 1683.) najvjerojatnije ruši. Do obnove crkve dolazi nakon oslobođanja od Osmanlija pri čemu se gradi prostrani kvadratni brod unutrašnjih dimenzija 6 × 12 metara dok rotonda najvjerojatnije služi kao sakristija (Vučić 2010:127-129; Predovan et al. 2013:188).

Sredinom 18. stoljeća dolazi do rušenja rotonde i dijela začelnog zida broda crkve te se dodaje prostrana kvadratna kapela čiji se jugozapadni zid rastvora kvadratnim i polukružnim prozorom. Kao građevinski materijal za gradnju kapele koriste se srednjovjekovne nadgrobne ploče. U ovoj fazi dolazi i do probijanja kvadratnog prozora u jugozapadnom zidu broda crkve. U drugoj polovini 19. stoljeća brod crkve se skraćuje za sedam metara te crkva dobiva funkciju grobne kapele. Na pročelje su uzidana vrata stare crkve i reljef s prikazom mrtvačke glave (Vučić 2010:129; Predovan et al. 2013:188).

Tijekom arheoloških istraživanja, uz ostatke arhitekture, unutar i okolo crkve istraženi su grobovi. Na temelju pokretnih arheoloških nalaza utvrđeno je da najstarijem horizontu pripadaju grobovi iz 10. stoljeća. Sljedeći horizont datira se na kraj 13. i prvu polovinu 14. stoljeća, slijede grobovi iz 15. i prve polovine 16. stoljeća te grobovi s početka 18. i 20. stoljeća (Vučić 2010:111-126).

⁶ Izvor: www.zadarskanadbiskupija.hr/?page_id=1960 (pristup 15. 6. 2014.)

10. Crkva sv. Kuzme i Damjana, Kruševo

Crkva sv. Kuzme i Damjana nalazi se u mjestu Kruševo, u predjelu Ribnica na desnoj obali morskog tjesnaca koji povezuje Karinsko i Novigradsko more. Pouzdani podatci o uvjetima i vremenu izgradnje crkve nisu poznati. F. C. Bianchi donosi podatak o obnovi crkve 1681. godine (Bianchi 1879:308). Crkva je jednostavna građevina s polukružnom apsidom. Tijekom 20. stoljeća izvorni izgled crkve degradiran je dogradnjom betonske preslice sa zvonom na pročelju. Tijekom Domovinskog rata crkva je devastirana i opljačkana. Do danas je obnovljen samo krov (Predovan et al. 2013: 182).

Sredinom 20. stoljeća S. Gunjača je u okolici crkve evidentirao starohrvatske grobove. Uz grobove, donosi podatak o slučajnom nalazu starohrvatskih naušnica (Gunjača 1949:288). Š. Bešlagić je uokolo crkve evidentirao staro groblje sa sačuvanih sedam amorfnih ploča koje pripisuje stećcima te nekoliko ploča uzidanih u zidove crkve (Bešlagić 1974:64). Tijekom manjih zaštitnih arheološkim istraživanjima provedenih uokolo crkve tijekom 1998. godine, istraženo je više recentnih srednjovjekovnih grobova i ostatci iz rimskog razdoblja (Jurić 2002:310; Predovan et al. 2013:182).

11. Stari Obrovac, Bilišane

Pet kilometara uzvodno od grada Obrovca, na dominantnoj uzvisini uz lijevu obalu rijeke Zrmanje nalaze se ostatci srednjovjekovne utvrde u povijesnim izvorima poznate kao Stari (Zlatović 1895:79, 139; Predovan et al. 2010:162; Predovan et al. 2013:180) ili Gornji Obrovac (Bianchi 1879:301; Jelić 1898:83). Zidovi utvrde su ponegdje sačuvani do visine 4,5 do 5 metara. Uz ostatke utvrde sačuvani su i ostatci podgrađa mjestimično zaraslog u gusto mediteransko raslinje.

12. Klisina, Bilišane

Nekoliko kilometara uzvodno rijekom Zrmanjom od Starog Obrovca, na strmoj kamenoj litici na lijevoj obali Zrmanje, nalaze se ostatci srednjovjekovne utvrde Klisine s ostatcima mosta. Utvrda je izvana kružna, a iznutra osmerokutnog oblika (Alačević 1879:39; Zlatović 1895:139; Predovan et al. 2010:162; Predovan et al. 2013:180).

13. Crkva sv. Jovana, Bilišane

Na mjesnom groblju u Bilišanima nalazi se crkva sv. Jovana koju karakterizira nekoliko faza gradnje. Starija faza ima karakteristike romaničkog graditeljstva. Sastoji se od pravokutnog prostora presvođenog bačvastim svodom s dvije ojačavajuće pojasnice. Pojasnice se opiru o pilastre na bočnim zidovima te su međusobno uzdužno povezane s tri slijepa luka. Tijekom 18. stoljeća izvorna je crkva sa zapadne strane nadograđena

dodavanjem novog pravokutnog prostora, koji se nadovezuje na lađu starije građevine. Prostor je presvođen te poprečno podijeljen u tri traveja stupovljem, dajući dojam lažne trobrodnosti. Na istočnoj strani crkve nalazi se polukružna apsida prekrivena polukalotom. Crkva je obnovljena 1874. godine (Radeka 1971:161; Predovan et al. 2010:158; Predovan et al. 2013:176).

14. Zelengradina, Zelengrad

U mjestu Zelengrad, na vrhu istoimenog brda (553 m/nv) nalaze se skromni ostatci nekadašnje srednjovjekovne utvrde koja je tijekom 16. stoljeća bila u vlasništvu knezova Kurjakovića. Prema tlocrtu koji donosi J. Colnago utvrda je s vanjske strane imala oblik šestokuta, dok je s unutarnje ovalnog oblika s masivnim zidovima (Bianchi 1879:313; Zlatović 1895:14; Colnago 1928:131-132). Ulaz u utvrdu nalazio se s južne strane. Sa zapadne strane ulaza nalaze se ostatci veće četverokutne cisterne za vodu. U razdoblju od 1523. do 1684. godine u utvrdu borave Turci. Godine 1684. zauzimaju je Mlečani (Alačević 1879:40; Colnago 1928:131-132; Predovan et al. 2010:164; Predovan et al. 2013:190).

15. Crkva sv. Georgija, Kaštel Žegarski

U Kaštel Žegarskom, uz lijevu obalu rijeke Zrmanje, nalazi se mjesna crkva sv. Georgija, sagrađena 1987. godine na ostacima prethodne crkve s početka 17. stoljeća (Predovan et al. 2013: 162). Uokolo crkve nalazi se staro i novo groblje na kojem je Š. Bešlagić evidentirao 50 stećaka iz kasnog srednjeg vijeka od kojih je šest primjeraka ukrašeno.⁷ (Š. Bešlagić, 1974:66; Predovan et al. 2013:162).

15. *Kudin most*, Golubić

Podno zaseoka Veselinovići, u mjestu Golubić, na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće, na rijeci Krupi sagrađen je most u suhozidnoj tehnici. Most je kod lokalnog stanovništva poznat pod nazivom *Kudin most*. Raščlanjen je s dvanaest sedrenih lukova i tri manja propusta. Dug je 109 i širok oko 1,5 metar. Uz most se nalaze ostatci mlinice bačvasto presvođene sedrenim blokovima (Predovan et al. 2010:184; Predovan et al.2013:210).

⁷ Više o ukrasima na stećcima na groblju uokolo crkve sv. Georgija u Kaštel Žegarskom vidi u: Bešlagić 1974:66, 79, 83, sl. br. 9, sl. br. 10.

16. Manastir Krupa, Krupa

Manastir Krupa smješten je na desnoj obali istoimene rijeke, najveće pritoke rijeke Zrmanje. Manastirska crkva posvećena je Uspenju Bogorodice. U literaturi se javljaju oprečni podatci o vremenu osnivanja i izgradnje manastira koji do današnjeg dana nisu povijesno utvrđeni.⁸ Iz povijesnih dokumenata poznato je da je manastir u više navrata pljačkan i devastiran te da današnji izgled dobiva prilikom dogradnji 1855. godine. Iste se godine obnavlja i manastirska crkva (Kašić, Skovran 1983:6-7). Posebnost manastira izvana predstavlja veliko zidno platno konaka koje je u prizemlju ukrašeno okulusima, a na katovima neogotičkim prozorima. Unutar manastira je u cijelosti sačuvana tradicionalna kuhinja s ognjištem i konusnim dimnjakom, te kameno popločano unutarnje dvorište (Čolović 2007:335; Predovan et al. 2010:178; Predovan et al. 2013:204).

Manastirska crkva ima oblik upisanog grčkog križa s kupolom na sredini koja počiva na slobodnim stupcima. Kupola je neposredno oslonjena na pandantive dok je duboka kalota prekrivena šindrom. Početkom 19. stoljeća oltarni prostor se iz prvotnog polukružnog pretvara u oblik pravokutnika (Kašić, Skovran 1983:6-14; Čolović 2007:335; Predovan et al. 2010:178; Predovan et al. 2013:204). Zidovi stare prvobitne građevine, odnosno današnjeg naosa, ukrašeni su freskama slikara i hilandarskog monaha Georgija Mitrofanovića, pripadnika postbizantske umjetnosti, nastale najvjerojatnije u razdoblju od 1614. do 1620. godine. Uz freske, dodatno bogatstvo manastirske crkve čine prestone ikone nastale početkom 17. stoljeća, djelo jereja Jovana Apake, jednog od najznačajnijih venecijanskih slikara toga doba. Na freskama je prikazan Isus Krist Car careva i Veliki arhijerej, Bogorodica s Kristom tipa Odigitrije, arhanđel Mihajlo i sv. Jovan Prodromos (Skovran 1968:40-43; Predovan et al. 2010:178, 180; Predovan et al. 2013:204, 206).

U manastiru Krupa nalazi se vrijedna zbirka unutar koje se čuva velik broj ikona iz 17., 18. i 19. stoljeća, liturgijskog posuđa, dokumenata i liturgijskih knjiga (tiskanih i u rukopisu). Umjetnički predmeti izrađivani su u radionicama u Veneciji, Zadru i drugim središtima. Jedno od značajnijih djela unutar zbirke jesu središnja oltarna vrata ("carske dveri") izrađena u Kijevu 1789. godine, koja je u manastir donio krupski kaluđer Gerasim Zelić (1752. – 1828.), jedno vrijeme vikar crkve dalmatinske⁹ (Skovran 1968:45-49; Radeka 1971:182, 196-197, 202; Kašić, Skovran 1983:18-19; Čolović 2007:335-336; Predovan et al. 2010:180; Predovan et al. 2013:206).

⁸ Za više informacija o vremenu izgradnje Manastira Krupa vidi u: Jelić 1898:107-108, bilj. 3; Kašić, Skovran 1983:2; Čolović 2007:335.

⁹ Zbirka ikona Manastira Krupa nalazi se na Listi zaštićene kulturne baštine pri Ministarstvu kulture Republike Hrvatske pod oznakom Z-6198; <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=6212&kdId=137802250>; <http://hvm.mdc.hr/zbirka-manastira-vaznesenja-bogorodice-u-krupi,123/hr/crkvene-zbirke/> (pristup 2. 6. 2014.).

Literatura

- ALAČEVIĆ, Doimo. 1879. "Rovine antiche nel Distretto politico di Benkovac". *Bullettino di archeologia e storia dalmata*, Anno II, 39-42.
- ANZULović, Ivna. 1991. "Ubikacija posjeda benediktinskog samostana Sv. Jurja Koprivskog iz Obrovca". *Radovi zavoda za povijesne znanosti HAZU-a u Zadru*, sv. 33:73-80.
- BAČIĆ, Stanko. 1995. *Franjevci u Zadarskoj nadbiskupiji i Ninskoj biskupiji*. Lisičić: Općina Lisičić.
- BATOVIĆ, Šime. 1981. "Nakit u prapovijesti sjeverne Dalmacije", *Nakit na tlu sjeverne Dalmacije od prapovijesti do danas*, Zadar: Arheološki muzej – Etnografski odjel Narodnog muzeja, 7-39.
- BATOVIĆ, Šime. 2002. "Kasno brončano doba na istočnom jadranskom primorju". U *U osvjet povijesti, Zbornik odabranih radova, Opera selecta I*. Zadar: Matica hrvatska – Arheološki muzej, 619-746.
- BATOVIĆ, Šime. 2004. "Caractéristiques des agglomérations fortifiées dans la région des Liburniens". U: *U osvjet povijesti, Zbornik odabranih radova, Opera selecta II*. Zadar: Matica hrvatska – Arheološki muzej, 853-900.
- BELOŠEVIĆ, Janko. 1980. *Materijalna kultura Hrvata od 7. do 9. stoljeća*. Zagreb: Liber. 15-83.
- BELOŠEVIĆ, Janko. 2007. *Starohrvatsko groblje na Ždrijacu u Ninu*, Zadar: Arheološki muzej.
- BEŠLAGIĆ, Šefik. 1974. "Stećci i njima slični nadgrobnici u okolini Zadra". *Radovi centra JAZU u Zadru*, sv. 21:57-89.
- BIANCHI, Carlo Federico. 1879. *Zara cristiana II*. Zadar: [s. n.].
- COLNAGO, Anton i Josef KEIL. 1905. "Archäologische Untersuchungen in Norddalmatien". *JÖAI*, 8:32-60.
- COLNAGO, Anton i Josef KEIL. 2008. "Arheološka istraživanja u sjevernoj Dalmaciji". *Asseria* 6, 125-146.
- COLNAGO, Anton. 1928. "Srednjovječne kule i gradine oko Novigrada i Karina". *Starohrvatska prosvjeta*, n. s. II, sv. 2, 127-133.
- ČAČE, Slobodan. 2007. "Aserija i njezino zaleđe: Bukovica, Zrmanja, Južni Velebit". *Asseria* 5, 39-82.
- ČOLOVIĆ, Branko. 2007. "Sakralna baština Srba u Dalmaciji". *Dalmatinska zagora – nepoznata zemlja*. Zagreb, Ministarstvo kulture Republike Hrvatske – Galerija Klovićevi dvori, 334-336.
- ČONDIĆ, Natalija. 2006. "Lokalitet: Cvijina gradina". *Hrvatski arheološki godišnjak*, 2/2005:299-300.
- ČONDIĆ, Natalija. 2007. "Cvijina gradina u Kruševu kraj Obrovca". *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva*, god. XXXIX, br. 1:73-81.
- ČONDIĆ, Natalija. 2007a. "Lokalitet: Cvijina gradina". *Hrvatski arheološki godišnjak*, 3/2006:331-333.
- ČONDIĆ, Natalija. 2008. "Lokalitet: Cvijina gradina". *Hrvatski arheološki godišnjak*, 4/2007:390-393.
- ČONDIĆ, Natalija i Marina JURJEVIĆ. 2011. "Cvijina gradina, nekropola". *Hrvatski arheološki godišnjak*, 7: str?
- GUNJAČA, Stipe. 1949. "Kratak osvrt na prilike i rad muzeja u Kninu; Arheološka iskapanja". *Starohrvatska prosvjeta*, n. s. 3, sv. 1:279-294.
- JELIĆ, Luka. 1898. "Lički sandžakat i poslanje Mletačke krajine početkom Kandijskog rata 1645-48 godine". *Narodni koledar*, god. 36:78-145.

- JURIĆ, Radomir. 2002. "Novija istraživanja srednjovjekovnih groblja na zadarskom području". *Historia antiqua: časopis Međunarodnog istraživačkog centra za arheologiju = Journal of the International Research Centre for Archeology*, 295-312.
- JURJEVIĆ, Marina i Natalija ČONDIĆ. 2013. *Cvijina gradina: tragom zaboravljene prošlosti*, katalog izložbe. Obrovac – Zadar: Pučko otvoreno učilište Zadar – Arheološki muzej.
- KAŠIĆ, Dušan, Anika SKOVAN. 1983. *Manastir Uspenja Bogorodice – Krupa*. Šibenik: Eparhijski upravni odbor.
- MARKOVIĆ, Mirko. 2001. Obrovac, *Hrvatski gradovi na starim planovima i vedutama*, Zagreb: AGM.
- MILETIĆ, Željko. 2004. "O rimskim cestama na aserijatskom području", *Asseria* 2, 7-21.
- OSTOJIC, Ivan. 1964. *Benediktinci u Hrvatskoj* II. Split: Benediktinski priorat-TKON.
- PERIČIĆ, Šime. 1979. "Obrovac kao trgovište", *Radovi zavoda JAZU u Zadru*, 26:213-231.
- PERIČIĆ, Šime. 2001. "Proizvodnja i prodaja paške soli u prošlosti". *Radovi zavoda JAZU u Zadru*, 43:45-83.
- PREDOVAN, Josip, Marin ČURKOVIĆ i Marina JURJEVIĆ. 2010. *Bukovica i Ravni kotari/vodič kroz kulturnu baštinu*. Zagreb: Centar za mirovne studije.
- PREDOVAN, Josip, Marina JURJEVIĆ i Marin ČURKOVIĆ. 2013. *Bukovica i Ravni kotari/vodič kroz kulturnu baštinu*, drugo, dopunjeno izdanje. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- PRENDA, Ivan. 1995. *Godine stradanja: Zadar 1991-1994: izložba ratne fotografije*. Zadar: [s. n.].
- RADEKA, Milan. 1971. "Prilozi o spomenicima kulture kod Srba u sjevernoj Dalmaciji". U *Almanah – Srbi i pravoslavlje u Dalmaciji i Dubrovniku*. Zagreb: Zrinski, 157-285.
- SKOVAN, Anika. 1968. "Umetnički spomenici manastira Krupe". U: *Manastir Krupa, Biblioteka pravoslavlje, Posebna izdanja*, Knjiga 1. Beograd: Srpska patrijaršija – Srpska pravoslavna eparhija dalmatinska, 21-49.
- TRALJIĆ, Seid M. 1974. "Izvoz drva preko Obrovca krajem 16. stoljeća". *Radovi centra JAZU u Zadru*, 21:261-269.
- VUČIĆ, Jakov. 2010. "Arheološka istraživanja kod crkve sv. Jure u Kruševu". *Diadora* 24: 99-160.
- ZLATOVIĆ, fra Stjepan. 1895. "Topografske crtice o starohrvatskim županijama i starim gradovima na kopnu od Velebita do Neretve". *Starohrvatska prosvjeta*, god. 1, br. 1:10-15.
- ZLATOVIĆ, fra Stjepan. 1895. "Topografske crtice o starohrvatskim županijama i starim gradovima na kopnu od Velebita do Neretve". *Starohrvatska prosvjeta*, god. 1, br. 2:79-83.
- ZLATOVIĆ, fra Stjepan. 1895. "Topografske crtice o starohrvatskim županijama i starim gradovima na kopnu od Velebita do Neretve". *Starohrvatska prosvjeta*, god. 1, br. 3:138-145.